

Τοῦ ἀποκρίθηκα: «Πολυσεβάστε Μαέστρο! Ἐπὶ πολὺν καιρὸ μού ἔχει γεννηθεῖ ἡ ἐπιθυμία ν' ἀκούσω μιὰ κρίση γιὰ τὶς συνθέσεις μου, καὶ θὰ μού ἦταν...»

Ἐδῶ, ὁ μαέστρος μὲ διέκοψε κι' εἶπε:

«Ἀγαπητό μου παιδί, δὲν μπορῶ νὰ ἐκφέρω καμιὰ κρίση γιὰ τὶς συνθέσεις σας, γιατί τώρα ἔχω ἐλάχιστον καιρὸ στὴ διάθεσή μου, καὶ δὲν προφτάνω οὔτε νὰ γράψω τὰ γράμματά μου. Δὲ νιώθω τίποτα ἀπὸ μουσική».

Ῥώτησα τότε τὸ μαέστρο ἂν θὰ μπορούσα νὰ κάμω κάτι, κι' αὐτὸς μού ἀποκρίθηκε:

«Ὅταν ἤμουν τόσο νέος σὰν κι' ἐσᾶς καὶ συνέθετα, δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ πεί ἂν θὰ κάνω τίποτα τὸ ἀξιόλογο στὴ μουσική. Θὰ μπορούσατε τὸ πολὺ-πολὺ νὰ μού παίξετε τὶς συνθέσεις σας στὸ πιάνο· μὰ δὲν ἔχω καιρὸ. Ὅταν θὰ ὠριμάσετε περισσότερο, κι' ὅταν θὰ ἔχετε συνθέσει μεγαλύτερα ἔργα, ἂν ξανάρθω κατὰ τύχη στὴ Βιέννη, θὰ μού δείξετε ὅ,τι θὰ ἔχετε κάμει ὡς τότε. Τώρα ἔμωσ δὲ γίνεται τίποτε, δὲν μπορῶ νὰ ἐκφέρω καμιὰ γνώμη».

Κι' ὅταν εἶπα στὸ μαέστρο πῶς ἐπαίρνα γιὰ ὑποδείγματα τοῦς κλασικοὺς, ἐκεῖνος μού εἶπε:

«Καλὰ! καλὰ! δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶναι πρωτότυπος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς καριέρας του». Καὶ γέλασε. Στὸ τέλος εἶπε:

«Σᾶς εὐχομαι, ἀγαπητέ μου φίλε, πολλὴ ἐπιτυχία στὴ σταδιοδρομία σας. Συνεχεῖστε μὲ ζῆλο, καί, ἂν ξανάρθω στὴ Βιέννη, δείχτε μου συνθέσεις σας».

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια, ἀποχωρίσθηκα τὸ δάσκαλο μὲ βαθεῖα συγκίνηση».

Δὲν ξανασυναντήθηκαν πιά. Ὁ Βόλφ ἀγωνίστηκε ἀκούραστα γιὰ τὴ βαγνερικὴ ἰδέα. Πῆγε πολλὰς φορὲς στὸ Μπαῦρῶυτ. Μὰ δὲν εἶχε καμιὰ προσωπικὴ ἐσπῆ μὲ τὴν οἰκογένεια Βόγκνερ, παρὰ μόνον μὲ τὸ Λιστ, πού, μὲ τὴ συνηθισμένη του καλωσύνη, τοῦ ἔγραψε ἕνα εὐγενικὸ γράμμα, σχετικὰ μ' ἕνα ἔργο πού τοῦ εἶχε ὑποβάλει ὁ Βόλφ, ὑποδειχνοντίας του νὰ κάμει κάποια ἀλλαγὴ σ' αὐτό.

Ὁ Μότλ κι' ὁ συνθέτης Ἄνταλμπερτ νιέ Γκόλντσμιντ σταθθηκαν οἱ πρῶτοι φίλοι πού τὸν βοήθησαν, στὰ χρόνια τῆς φτώχειας του, νὰ βρεῖ μερικὰ μαθήματα Δίδαξε μουσικὴ σὲ παιδάκια ἑφτά ἢ ὀχτῶ χρονῶν. Ἦταν κακὸς παιδαγωγὸς κι' αὐτὰ τὰ μαθήματα τοῦ ἦταν πραγματικὸ μαρτύριο· τὰ ὄσα κέρδιζε ἀπ'

αυτὰ δὲν τὸν ἔφταναν οὔτε γιὰ φαγητό: ἔτρωγε μονάχα μιὰ φορά τὴν ἡμέρα κι' ὁ Θεὸς ξέρει πῶς. Γιὰ νὰ κάνει κουράγιο διάβαζε τὴ ζωὴ τοῦ Γερμανοῦ δραματικοῦ ποιητῆ Χέμπελ. Γιὰ ἓνα διάστημα λογάριαζε νὰ πάει στὴν Ἀμερικὴ. Στὰ 1881, ὁ Γκόλντσμυτ τοῦ βρῆκε μιὰ θέση δευτέρου ἀρχιμουσικοῦ στὸ θέατρο τοῦ Σάλτσμπουργκ. Ἡ δουλιὰ του ἐκεῖ ἦταν νὰ προπονεῖ τὶς χορωδίες στὶς ὀπερέττες τοῦ Στράους καὶ τοῦ Μίλεκερ. Ἐκανε τὴ δουλιὰ αὐτὴ εὐσυνειδήτα μὰ μὲ θανάσιμη βαριεστημάρα· ἐπὶ πλέον τοῦ ἔλλειπε ἡ ἰκανότητα νὰ ἐπιβάλλεται στὸ προσωπικὸ πού δίδασκε. Ἔτσι γρήγορα παράτησε αὐτὴν τὴ θέση καὶ ξαναγύρισε στὴ Βιέννη.

Ἀπὸ τὰ 1875, ἔγραφε μουσικὴ: Λίηντερ, σονάτες, συμφωνίες, κουαρτέτα, κτλ. Μὰ ἀπὸ τότε τὴν καλύτερη θέση, μέσα σ' ὄλες του τὶς δημιουργίες, κατεῖχαν τὰ **Λίηντερ**. Στὰ 1883 σύνθεσε ἐπίσης ἓνα συμφωνικὸ ποίημα πάνω στὴν **Πανθεσίλεια** τοῦ ἀγαπημένου του Κλάιστ.

Στὰ 1884, πέτυχε ν' ἀποχτήσει μιὰ θέση μουσικοκριτικοῦ, μὰ σὲ τί ἐφημερίδα! Στὴ Salonblatt, ἓνα κοσμικὸ φύλλο, πού ἡ ὕλη του ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἄρθρα γιὰ τὸν ἀθλητισμὸ κι' ἀπὸ κοσμικὰ νέα! Ἦταν τόσο ἀλλόκοτη ἡ πρόσληψη αὐτοῦ τοῦ μικροῦ ἀγριανθρώπου σ' αὐτὸ τὸ κοσμικὸ φύλλο, πού λές κι' ἔγινε ἀπὸ σκοποῦ. Τὰ ἄρθρα του ἀπὸ τὸ 1884 ὡς τὸ 1887 εἶναι γιομάτα ζωὴ καὶ χιοῦμορ. Σ' αὐτὰ ὑπερασπίζεται τοὺς κλασικοὺς: τὸν Γκλόουκ, τὸ Μότσαρτ, τὸν Μπετόβεν· κι' ἀκόμη τὸ Βάγκνερ καὶ τὸν Μπερλιόζ. Χτυπάει τοὺς μοντέρνους Ἰταλοὺς συνθέτες, πού ἡ ἐπιτυχία τους στὴ Βιέννη ἦταν σκανδαλώδης, ὑπερασπίζεται τὸν Μπροῦκνερ, κι' ἀρχίζει μιὰ θαρραλέα πολεμικὴ ἐναντία στὸν Μπράμς. Δὲν ἔκαμε ὅμως αὐτὴ τὴν πολεμικὴ ἀπὸ προκατάληψη· γιατί ὁμολογοῦσε πῶς μερικὰ ἔργα τοῦ Μπράμς καὶ προπάντων ἡ μουσικὴ του δωματίου τοῦ ἄρεσαν· μὰ χτυποῦσε τὶς συμφωνίες του, καὶ πειραζόταν γιὰ τὴν ἀνεμελιά πού ἔδειχνε γιὰ τὴν ἀπαγγελία στὰ **Λίηντέρ** του, καὶ, γενικά, δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει τὴν ἔλλειψη πρωτοτυπίας, δύναμης, χαρᾶς καὶ πλατειᾶς, ἄφθονης ζωντανίας, πού χαραχτήριζε τὰ

ἔργα του. Κυρίως ὁμως στό πρόσωπο τοῦ Μπράμς χτυποῦσε τόν ἀρχηγό τῆς μερίδας πού ἐχθρευόταν τὸ Βάγκνερ, τὸν Μπροῦκνερ κι' ἄλλους τοὺς νεωτεριστές. Γιάτί, ὅ,τι στοιχεῖο ὀπισθοδρομικό, ὅ,τι πολεμοῦσε, στήν κριτική, κάθε ἐλευθερία καί κάθε πρόοδο στήν τέχνη, εἶχε προσφέρει στόν Μπράμς τήν ὀλέθρια ἐκδούλευση νά συγκενρωθεῖ γύρω ἀπ' αὐτόν καί νά χρησιμοποιεῖ τ' ὄνομά του σάν ἀρχηγοῦ· κι' ὁ Μπράμς, πολὺ ἀνώτερος, καί σάν καλλιτέχνης καί σάν ἄνθρωπος, ἀπό τοὺς ὀπαδοὺς του αὐτοὺς, δὲν εἶχε τὸ θάρρος νά τοὺς ἀποκηρύξει.

Ὁ Μπράμς διάβαζε τ' ἄρθρα τοῦ Βόλφ, καί δὲν ἔδειχνε καμιὰ συγκίνηση γι' αὐτές τίς ἐπιθέσεις του. Μὰ οἱ «Μπραμιστές» δὲ συχώρεσαν ποτὲ τὸ Βόλφ γι' αὐτὴ τὴν πολεμική του. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μνησικακοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μπράμς ἦταν κι' ὁ Χάνς φὸν Μπύλωφ, πού ἔβρισκε στόν ἀντιμπραμισμὸ «τὴν ἀσυχώρητη ἁμαρτία ἐνάντια στό "Ἅγιο Πνεῦμα"». (Εὐαγγέλιο κατὰ Ματθαῖον XII, 31—32). Λίγα χρόνια ἀργότερα, ὅταν ὁ Βόλφ κατάφερε νά παίξουνται τὰ ἔργα του, διάβαζε κριτικές, παρόμοιες μ' αὐτές τοῦ Μάξ Κάλμπεκ, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ «Μπραμισμοῦ» στὴ Βιέννη:

«Ὁ Κύριος Βόλφ εἶχε ἄλλοτε σκοπίσει, σάν ρεπόρτερ, μὲ μερικά καταπληχτικά δείγματα τοῦ ὕφους καί τοῦ γούστου του, μιὰ ἀκράτητη ἰλαρότητα στοὺς μουσικοὺς λύκλους. Τότε τὸν συμβούλεψαν νά ἐπιδοθεῖ μάλλον στὴ σύνθεση. Τὰ τελευταῖα ὁμως προϊόντα τῆς μούσας του ἔδειξαν πὼς αὐτὴ ἢ συμβουλή, μολονότι καλοπροαίρετη, ἦταν ὀλέθρια. Μᾶλλον θάκανε καλύτερα ἂν ἄρχιζε νά ξαναγράφει κριτικές».

Μιὰ ἐταιρία ὀρχήστρας στὴ Βιέννη δέχτηκε νά δοκιμάσει τὴν Πενθεσίλεια τοῦ Βόλφ· ἔκαμαν λοιπὸν τὰ μέλη της μιὰ παλαβὴ πρόβα αὐτοῦ τοῦ κομματιοῦ, ξεσπώντας κάθε τόσο σὲ θορυβώδη γέλια. Στὸ τέλος ὁ μαέστρος εἶπε: «Κύριοι, σὰς ζητῶ συγγνώμη πού ἄφισα νά παιχτεῖ αὐτὸ τὸ κομμάτι ὡς τὸ τέλος. Μὰ ἤθελα νά ἔχω ὀλοκληρωμένο τὸ θέαμα τοῦ ἀνθρώπου πού τολμάει νά γράφει ἔτσι ἐνάντια στό μαέστρο Μπράμς».

Ὁ Βόλφ, γιὰ νά ξεκουράζεται ἀπ' αὐτὰ του τὰ βᾶσανα, πήγαινε καί περνοῦσε μερικές βδομάδες στόν τόπο του, ὅπου ἔμενε στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ του Στράσερ, ἐπιθεωρητῆ τῶν

φόρων. Ἐκεῖ κουβαλοῦσε τὰ βιβλία του, τοὺς ποιητές του, κι' ἄρχιζε νὰ μελοποιεῖ τὰ ποιήματά τους.

* * *

Ἦταν εἰκοσιεφτά χρονῶν καὶ δὲν εἶχε δημοσιέψει τίποτε ἀκόμη. Τὸ 1887 καὶ τὸ 1888 ἦταν οἱ ἀποφασιστικὲς χρονιὲς τῆς ζωῆς του. Στὰ 1887, ἔχασε τὸν πατέρα του, πού τόσο τὸν ἀγαποῦσε· κι' αὐτὸ τὸ γεγονός, πού τὸν ἀναστάτωσε κυριολεχτικά, στάθηκε γι' αὐτόν, ὅπως καὶ τόσες ἄλλες κακοτυχίες του, μιὰ πηγὴ ἐνέργειας. Τὴν ἴδια χρονιά, ἕνας γενναιοδωρὸς φίλος, ὁ Ἐκοτάν, τοῦ ἐξέδωσε τὶς πρῶτες συλλογὲς τῶν **Λιηντέρ** του. Ὡς τότε ὁ Βόλφ πνιγόταν μέσα στὴν ἀπογοήτευσή του. Αὐτὴ ὁμῶς ἡ ἔκδοση τὸν ἀνάστησε κυριολεχτικά καὶ στάθηκε ὀφρμὴ γιὰ ἕνα πραγματικὸ παράφορο ξέσπασμα μεγαλοφυΐας. Ἐγκαταστημένος στὸ Πέρχτολντσοντορφ, κοντὰ στὴ Βιέννη, τὸ Φλεβάρη τοῦ 1888, καὶ ζώντας σὲ ἀπόλυτη ἡρεμία, ἔγραψε μέσα σὲ τρεῖς μῆνες 53 **Λιηντερ** πάνω σὲ ποιήματα τοῦ Ἐδουάρδου Μέρικε, αὐτοῦ τοῦ τσοπάνη-ποιητῆ ἀπὸ τὸ Σβάμπεν, πού πέθανε στὰ 1875, καὶ πού, ἐνῶ τὸν κοροΐδευαν, ἐνόσω ζοῦσε, ἐπειδὴ δὲν τὸν κατανοοῦσαν, βρῆκε, ἀφοῦ πέθανε, στὴ Γερμανία μιὰ ἀναπάντεχη παλλαϊκὴ δόξα. Ὁ Βόλφ συνέθεσε αὐτὰ τὰ ἔργα μέσα σὲ μιὰ ἔξαψη εὐθυμίας καὶ τρόμου, μπροστὰ στὴν ξαφνικὴ ἀποκάλυψη τῆς δημιουργικῆς του δύναμης:

«Εἶναι τώρα ἑπτὰ τὸ βράδυ, κι' εἶμαι τόσο εὐτυχισμένος, εὐτυχισμένος, σὰν τὸν πῶ εὐτυχισμένο βασιλιά. Ἀκόμα ἕνα καινούργιο **Λιηντ!** Καρδιά μου ἂν τὸ ἄκουγες!... θὰ σ' ἔπαιρνε ὁ διάβολος ἀπὸ εὐχαρίστηση!...

Ἀκόμη δυὸ καινούργια **Λιηντ!** Ἐνα ἀπ' αὐτὰ σονάρει τόσο φριχτὰ κι' ἀλλόκοτα, πού μὲ φοβίζει. Τίποτὰ παρόμοιό του δὲν ξανάγινε ὡς τώρα. Ὁ Θεὸς νὰ προστατεύει τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους, πού θὰ τὸ ἀκούσουν κάποτε!...

Ἄν ἀκούσετε τὸ **τελευταῖο Λιηντ** πού ἔγραψα, θὰ νιώθετε στὴν ψυχὴ σας ἕνα μονάχα πόθο: νὰ πεθάνετε.... Ὁ εὐτυχισμένος, ὁ εὐτυχισμένος σας Βόλφ 1 ».

1 Ἀπὸ τὰ γράμματά του στὸ Γιατρὸ Χάϊνριχ Βέρνερ.

Μόλις είχε τελειώσει τὰ **Μέρικε - Δίηντερ**, κι' ἄρχισε ἀμέσως μιὰ σειρά **Δίηντερ** πάνω σὲ ποιήματα τοῦ Γκαϊτε. Σὲ τρεῖς μῆνες (ἀπὸ τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1888 ὡς τὸ Φλεβόρη τοῦ 1889), ἔγραψε ὅλο τὸ Goethe - Liederbuch: δηλαδή 51 **Δίηντερ**, πὺ μερικά ἀπ' αὐτά, ὅπως ὁ **Προμηθεῆς**, εἶναι πραγματικὲς μεγάλες δραματικὲς σκηνές.

Τὴν ἴδια χρονιά, πάντα στὸ Πέρχτολντσοντορφ, ἀφοῦ ἐξέδωσε ἕναν τόμο **Δίηντερ** τοῦ Ἄιχεντορφ, ἄρχισε ἕναν καινούριο κύκλο **Δίηντερ**, τὸ Spanisches Liederbuch, πάνω σὲ ἰσπανικὰ ποιήματα, μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Χέϋζε· ἔγραψε καὶ τὰ 44 αὐτὰ **Δίηντερ** μέσα στὴν ἴδια παραφορὰ χαρᾶς·

«Ὅ,τι γράφω τώρα τὸ γράφω γιὰ τὸ μέλλον... Ἄπο τὸν καιρὸ τοῦ Σοῦμπερ καὶ τοῦ Σοῦμαν, δὲ γράφτηκε τίποτε τὸ παρόμοιο!...»

Δυὸ μῆνες ἀφοῦ τέλειωσε τὸ Spanisches Liederbuch, στὰ 1890, σύνθετε ἀκόμη ἕναν κύκλο **Δίηντερ** πάνω στὰ ποιήματα τοῦ μεγάλου Ἑλβετοῦ συγγραφέα, Γκόντφριχτ Κέλλερ: Alten Weisen. Τέλος, τὴν ἴδια χρονιά, ἄρχιζε τὸ Italienisches Liederbuch, πάνω σὲ ἰταλικὰ ποιήματα, μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Γκαϊμπελ καὶ τὸ Χέϋζε.

Κι' ὕστερα, — κι' ὕστερα ἦρθε ἡ σιωπὴ.

*
**

Ἡ ἱστορία τοῦ Βόλφ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἀλλόκοτες περιπτώσεις τῆς τέχνης, μιὰ ἀπ' αὐτὲς πὺ μᾶς κάνουν νὰ διαβλέπουμε καλύτερα τὰ μυστήρια τῆς μεγαλοφυΐας.

Ἄς ἀνακεφαλαιώσουμε ὅ,τι προηγήθηκε. Ὁ Βόλφ, σ' ἡλικία εἰκοσιοχτῶ χρονῶν, δὲν ἔχει γράψει τίποτε σχεδὸν ἀκόμη. Ἄπο τὸ 1888 ὡς τὸ 1890, γράφει ὅπανωτά, μέσα σὲ μιὰ ἔξαψη, 53 **Δίηντερ** τοῦ Μέρικε, 51 **Δίηντερ** τοῦ Γκαϊτε, 44 ἰσπανικὰ **Δίηντερ**, 17 **Δίηντερ** τοῦ Ἄιχεντορφ, καμιὰ δεκαριά τοῦ Κέλλερ, καὶ τὰ πρῶτα ἰταλικὰ **Δίηντερ**: δηλαδή περὶ τὰ 200 ἐν ὄλω **Δίηντερ**, πὺ ὄλα τὰ χαρακτηρίζει μιὰ θαυμαστὴ προσωπικότητα.

Ἐδῶ ἡ μουσικὴ σιωπᾶνει ἡ πηγὴ δὲν τρέχει πιά. Ὁ Βόλφ, κυριεμένος ἀπὸ ἀγωνία, γράφει ἀπελπισμένα γράμματα:

«... δὲν ἔχω τὴν παραμικρὴ ἰδέα γιὰ νὰ συνθέσω! Ὁ Θεὸς ξέρει ποῦ θὰ καταλήξει αὐτὴ ἡ κατάστασις! Προσευχόσαστε γιὰ τὴ φτωχὴ μου ψυχὴ!

... εἶναι τέσσερις μῆνες τώρα ποὺ ὑποφέρω ἀπὸ πνευματικὸ μαρασμό, ποὺ μὲ κάνει νὰ σκέφτομαι πολὺ σοβαρὰ νὰ φύγω γιὰ πάντα ἀπ' αὐτὸ τὸν κόσμον... Μονάχα αὐτὸς ποὺ ζεῖ πραγματικὰ πρέπει νὰ ζεῖ. Ἐγὼ εἶμαι πρὸ πολλοῦ πεθαμένος, Νὰ ἦταν τουλάχιστο φαινομενικὸς αὐτὸς μου ὁ θάνατος! Μὰ ὄχι, εἶμαι πεθαμένος καὶ θαμένος· μονάχα ἡ δύναμη νὰ κυβερνάω τὸ σῶμα μου μοῦ δείχνει πὼς ζῶ, πὼς μοιάζω νὰ ζῶ. Ἄς μπορούσε ἡ ὕλη ν' ἀκολοθήσει σύντομα τὸ πνεῦμα ποὺ φύγει! Εἶναι ἡ ἐνδόμυχή μου, ἡ μοναδική μου ἐπιθυμία. Ἐδῶ καὶ δεκαπέντε μέρες κατοικῶ στὸ Τράουνκίρχεν, τὸ μαργοριτάρι τοῦ Τράουνσε... Ὅλες οἱ χαρὲς ποὺ μπορεῖ νὰ ποθῆοι ἕνας ἄνθρωπος ἐνώθησαν γιὰ νὰ μοῦ ἐτοιμάσουν μιὰ εὐτυχισμένη τύχη... Ἡ ἀνάπαυση, ἡ μονοξιά, ἡ πιὸ ὁμορφὴ φύση, ὁ πιὸ δροσερὸς ἀέρας. Μὲ λίγα λόγια, ὅ,τι μπορεῖ ν' ἀρέσει σ' ἕναν ἐρημίτη τοῦ εἶδους μου. Κι' ὅμως, κι' ὅμως, φίλε μου, εἶμαι τὸ πιὸ δυστυχισμένο πλάσμα αὐτῆς τῆς γῆς. Τὸ κάθε τί τριγύρω μου ἀναπνέει τὴν εὐτυχία καὶ τὴ γαλήνη, τὸ κάθε τί κινεῖται καὶ πάλλεται καὶ κάνει ὅ,τι ὀφείλει νὰ κάνει... Μόνος ἐγὼ, ὦ Θεέ!... Μόνος ἐγὼ ζῶ σὰν ἕνα ζωομουγκό κι' ἠλίθιο. Μονάχα τὸ διάβασμα μὲ διασκεδάζει ἀκόμη κάπως! Σ' αὐτὸ ῥίχνομαι στὴν ἀπελπισία μου. Ὅσο γιὰ τὴ σύνθεσις, ξόφλησα πιά· δὲν μπορῶ τώρα νὰ νιώσω τί εἶναι μιὰ ἀρμονία καὶ τί μιὰ μελωδία κι' ἀρχίζω σχεδὸν ν' ἀμφιβάλλω ἂν οἱ συνθέσεις ποὺ ἔχουν τ' ὄνομά μου εἶναι πραγματικὰ δικές μου. Γιὰ τὸ Θεό! πρὸς τί ὄλος αὐτὸς ὁ θόρυβος ;... πρὸς τί ὄλ' αὐτὰ τὰ θαυμάσια σχέδια ἀφοῦ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ καταλήξω σ' αὐτὴ τὴν ἀθλιότητα!...

Ὁ οὐρανὸς δίνει στὸν καθένα μιὰ ὀλοκληρωμένη μεγαλοφυΐα ἢ καθόλου. Ἡ κόλασις μοῦ τὰ ἔδωσε ὅλα μισά.

Πόσο εἶναι ἀλήθεια! ὦ! πόσο εἶναι ἀλήθεια!... Δυστυχισμένε! Πάνω στὴν ἄνθησις τῆς ζωῆς σου πῆγες στὴν κόλασις κι' ἔρριξες μέσα στὰ φριχτὰ στόματα τοῦ πεπρωμένου τὸ πλανερὸ τοῦ παρὸν μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸ σου! Ὡ Κλάϊστ!... (1)

Ξαφνικὰ, στὸ Ντέμπλινγκ, στίς 29 Νοεμβρίου τοῦ 1891, ἡ μουσικὴ πηγὴ φαίνεται πὼς ἄρχισε ν' ἀναβλύζει πάλι μέσα στὸ Βόλφ: γράφει μονομιᾶς 15 ἰταλικά Λίηντερ, καὶ κάποτε περσότερα σὲ μιὰ μέρα. Τὸ Δεκέμβρη, ἡ πηγὴ αὐτὴ ξαναστερεῖται, καὶ τούτῃ τὴ φορὰ γιὰ πέντε χρόνια. Κι' ὅμως αὐτὲς οἱ ἰταλικὲς

1.— Ἐπιστολὴ στὸ Βέττε, 13 Αὐγούστου 1891.

μελωδίες δὲ φανερώνουν καμιά διανοητική προσπάθεια μεγαλύτερη ἀπ' αὐτὴ πού κατέβαλε ὁ συνθέτης ὅταν δημιουργοῦσε τὰ προγενέστερα ἔργα του· ἀπεναντίας οἱ μελωδίες αὐτὲς εἶναι ἴσως τὸ πιὸ αὐθόρμητο καὶ τὸ πιὸ ἀπλὸ ἔργο τοῦ Βόλφ. Ἄδιόφορο! Ὅταν ἡ μεγαλοφυΐα σωπαίνει μέσα του, ὁ Βόλφ δὲν εἶναι τίποτα πιὰ. Ἦθελε νὰ γράψει τριαντατρία ἰταλικά Λίηντερ, μὰ σταματᾷ μετὰ τὸ εἰκοστὸ δεῦτερο καὶ δημοσιεύει μονόχα τὸν πρῶτο τόμο τῶν *Italienisches Liederbuch*, στὰ 1891. Ὁ δεῦτερος θὰ γραφτεῖ πέντε χρόνια ἀργότερα, μέσα σ' ἓνα μῆνα, στὰ 1896.

Μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε τὰ μαρτύρια πού ὑπέφερε αὐτὸς ὁ ἐρημίτης, πού δὲ ζοῦσε παρὰ μονάχα μέσα στὴ χαρὰ νὰ δημιουργεῖ, καὶ πού ἔβλεπε τὴ ζωὴ του νὰ σταματᾷ χωρὶς αἰτία, ἐπὶ χρόνια καὶ τὸ πνεῦμα του νὰ ἔρχεται νὰ φεύγει, νὰ ξανάρχεται γιὰ λίγο κι' ὕστερα νὰ ξαναφεύγει... Καὶ κάθε φορὰ ὁ ἄμοιρος συνθέτης ἀναρωτιόταν μὲ ἀγωνία: «Γιὰ πόσον καιρὸ;... Ἄραγε θὰ ξαναγυρίσει;...»

... Μοῦ ζητᾷτε νέα γιὰ τὴν ὄπερά μου; (1) Θεὲ καὶ Κύριε! Θὰ ἦ μουν εὐχαριστημένος ἂν μποροῦσε νὰ γράψω τώρα καὶ τὸ παραμικρὸτερο τραγουδάκι! Μιά ὄπερα;... Τώρα;... Εἶμαι βέβαιος πὼς τέλειωσαν ὅλα πιὰ γιὰ μένα... Ὅσο θὰ μποροῦσα νὰ μιλήσω κινέζικα τόσο θὰ μποροῦσα νὰ γράψω καὶ μιὰ ὄπερα. Εἶναι φριχτό!... Εἶναι ἀπερίγραπτο πόσο ὑποφέρω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀδράνεια. Θάθελα νὰ κρεμαστῶ (?)

... Θέλεις νὰ μάθεις τίς αἰτίες τῆς τέλειας κατάρευσής μου καὶ θάθελες νὰ χύσεις βάλοσμο στὶς πληγές μου... Ναί, ἂν μποροῦσες νὰ κάμεις κάτι! Μὰ κανένα βοτάνι αὐτῆς τῆς γῆς δὲν μπορεῖ νὰ γιατρέψει τὸν πόνο μου. Μονάχα ἓνας Θεὸς μπορεῖ νὰ με βοηθήσει. Ξαναδός μου τὴν ἔμνευσή μου, ξύπνα τὸ δαίμονα πού κοιμᾷται ἐντός μου, νὰ κυριαρχήσει μέσα μου ξανά, καὶ τότε θὰ σ' ὀνομάσω θεὸ καὶ θὰ σοῦ στήσω βωμοῦς! Αὐτὴ ὁμως ἡ ἐπίκλησή μου εἶναι γιὰ θεοὺς κι' ὄχι γιὰ ἀνθρώπους. Σ' αὐτοὺς ἀπόκειται ν' ἀποφασίσουν γιὰ τὴν τύχη μου! Ὅποιοδήποτε τρόπο πού θὰ συντελοῦσε στὸ νὰ καλύτερέψει τὴν κατάστασή μου, ἀκόμα καὶ τὸ χειρότερο, θὰ τὸν ὑπόμενα· ναί, κι' ἂν ἀκόμη κομιὰ ὀχτίδα

1.—Γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ δνεῖρο, ἢ μᾶλλον ἡ ἔμμονη ἰδέα τοῦ Βολφ ἦταν νὰ γράψει μιὰ ὄπερα.

2.—Ἐπιστολὲς τοῦ Βόλφ στὸν Κάουφμαν, 6 Αὐγούστου τοῦ 1891 καὶ 26 Ἀπριλίου 1893.

τοῦ ἡλίου δὲ θάπρεπε νὰ φωτίσει πιά τὴ θλιβερὴ μου ὑπαρξή,.. Καὶ τώρα, θάθελα, μιὰ γιὰ πάντα, νὰ γυρίσουμε σελίδα, καὶ νὰ τελειώνουμε πιά αὐτὸ τὸ ὀδυνηρὸ κεφάλαιο τῆς ζωῆς μου (1).

Νὰ μιὰ ἐπιστολὴ — καὶ δὲν εἶναι ἡ μόνη — ποῦ ὁ μελαγχολικὸς στωϊκισμὸς τῆς θυμίζει τὶς ἐπιστολὰς τοῦ Μπετόβεν κι ἐκφράζει ὀδύνας, ποῦ δὲν τὶς γνώρισε οὔτε ὁ τόσο δυστυχισμένος Μπετόβεν. Δὲν τὶς γνώρισε;.. Μὰ ποιὸς τὸ ξέρει;.. Δὲν τὸν τυράννησαν παρόμοιες ἀγωνίες, στή, μετὰ τὸ 1815, θλιβερὴ περίοδο, πρὶν ἀπὸ τὸ ξύπνημα τῶν σονατῶν, τῆς Missa Solemnis καὶ τῆς **Συμφωνίας με χορωδία;**

*
**

Τὸ Μάρτη τοῦ 1895, ὁ Βόλφ ξαναζωντανεῖ. Γράφει μέσα σὲ τρεῖς μῆνες τὴν παρτιτούρα γιὰ πιάνο τοῦ Corregidor. Ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν, τὸν τραβοῦσε ἡ σκηνὴ, κι' εἰδικὰ ἡ κωμικὴ ὄπερα. "Ὅσο κι' ἂν ἦταν ἐνθουσιῶδης ὀπαδὸς τοῦ Βάγκνερ, εἶχε δηλώσει: «Ἄς ξεπεράσουμε τὸ Βαγκνερικὸ Μουσικὸ Δράμα!» Ἦξερε τὴν ἰδιοσυγκρασία του καὶ δὲν ἔλπιζε πῶς θὰ μπορούσε νὰ διαδεχτεῖ τὸ Βάγκνερ. Σ' ἓνα φίλο του, ποῦ τοῦ εἶχε δώσει ἓνα θέμα ὄπερας βγαλμένο ἀπὸ τὸ θρύλο τοῦ Βούδα, ἀποκρίθηκε πῶς «ὁ κόσμος δὲν ἔνωθε ἀκόμη τὸ βαθύτερο νόημα τῶν διδασχῶν τοῦ Βούδα», καὶ πῶς δὲν εἶχε καμιὰ ὄρεξη νὰ δώσει ἓναν καινούριο πονοκέφαλο στὴν ἀνθρωπότητα».

Ὁ Βάγκνερ ἐπέτελεσε μὲ τὴν τέχνη του ἓνα τόσο ἰσχυρὸ λυτρωτικὸ ἔργο, ὥστε μπορούμε νὰ χαροῦμε γιὰ τὸ ὅτι μᾶς εἶναι τέλεια ἀνώφελο νὰ κάμουμε ἔφοδο στὸν οὐρανὸ γιὰ ν' ἀποχτήσουμε ὅτι ἐκεῖνος κατάκτησε γιὰ μᾶς. Εἶναι πολὺ πιὸ φρόνιμο νὰ ζητήσουμε σ' αὐτὸν τὸν δμορφὸ οὐρανὸ μιὰ θέση πολὺ εὐχάριστη. Αὐτὴ τὴν εὐχάριστη θεοοῦλα, θὰ ἤθελα νὰ τὴ βρῶ, ὄχι σὲ μιὰν ἔρημο, μὲ ὕδωρ, ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον, ἀλλὰ ἀνάμεσα σὲ μιὰ χαρούμενη, καὶ θεότρελλη συντροφιά, ἀνάμεσα σὲ κιθάρες κι' ἐρωτικὸς στεναγμούς, φεγγαρόλουστες βραδιές, κλπ. κλπ., κοντολογίς μέσα σὲ μιὰ κωμικὴ ὄπερα, ἐντέλως συνηθισμένη, χωρὶς τὸ πένθιμο λυτρωτικὸ φάντασμα κανενὸς σοπενζουρίζοντα φιλοσόφου, στὸ πίσω πλάνο. (2)

1.—Ἐπιστολὴ στὸν Οὐγκο Φάϊστ, 21 Ἰουνίου 1894.

2.—Ἐπιστολὴ στὸν Γκρόχε, 28 28 Ἰουνίου 1890.